

HONORÉ DE BALZAKNING “GOBSEK” ASARIDA BOYLIK VA INSONIYLIK TO‘QNASHUVI

Choriyeva Diyora Soatmurod qizi

*Alisher Navoiy nomidagi Toshkent Davlat O‘zbek tili va Adabiyoti
universiteti, Tarjima nazariyasi va amaliyoti-ingliz tili yo‘nalishi talabasi.*

Annotatsiya: Ushbu maqolada Honoré de Balzakning “Gobsek” qissasi asosida boylik va insoniylik o‘rtasidagi murakkab munosabatlar tahlil qilinadi. Asarda kapitalistik jamiyat sharoitida pulning ustuvor kuchga aylanishi, uning inson ruhiyati va axloqiy mezonlariga ko‘rsatadigan salbiy ta’siri badiiy vositalar orqali yoritiladi. Gobsek, Anastazi de Resto va Dervil obrazlari orqali boylikning foydaparastlik, isrofgarchilik va axloqiy muvozanatni saqlash kabi qarama-qarshi qirralari ochib beriladi. Tadqiqot Balzak realizmining ijtimoiy-tanqidiy mohiyatini hamda asarda ko‘tarilgan masalalarning bugungi kun uchun dolzarbligini asoslashga qaratilgan.

Kalit so‘zlar: Gobsek, boylik va axloq, realizm, kapitalistik jamiyat, ma’naviy tanazzul, obrazlar tizimi, inson ruhiyati.

Аннотация: В статье на основе повести Оноре де Бальзака «Гобсек» анализируются сложные взаимоотношения между богатством и человеческими ценностями. Произведение раскрывает, как в условиях капиталистического общества деньги превращаются в доминирующую силу, оказывающую разрушительное влияние на психологию человека и его нравственные ориентиры. Через образы Гобсека, Анастаси де Ресто и Дервиля показаны противоположные стороны богатства — корысть, расточительность и стремление сохранить моральное равновесие. Исследование подчеркивает социально-критический характер реализма Бальзака и актуальность поднимаемых проблем в современном обществе.

Ключевые слова: Гобсек, богатство и нравственность, реализм, капиталистическое общество, духовный кризис, система образов, психология личности.

Abstract: *This article analyzes Honoré de Balzac's novella "Gobseck", focusing on the complex relationship between wealth and human values. The work explores how, within a capitalist society, money becomes a dominant force that profoundly affects human psychology and moral principles. Through the characters of Gobseck, Anastasie de Restaud, and Derville, the opposing dimensions of wealth—greed, extravagance, and the preservation of moral balance—are vividly portrayed. The study highlights the social and critical nature of Balzac's realism and demonstrates the continuing relevance of the novella's themes in the modern world.*

Key words: *Gobseck, wealth and morality, realism, capitalist society, moral decay, character system, human psychology.*

XIX asrda evolyutsion metodologiyaning tabiiy fanlarga kirib kelishi yer va koinot haqidagi tushunchalarni o'zgartirdi, yangi fanlar hamda ilmiyyo'nalishlarning shakllanishiga sabab bo'ldi [1, 781]. Bu paytda fransuz realizmining yirik namoyandalaridan biri — Honoré de Balzak o'zining mashhur "Insoniy komediya" turkumida inson, jamiyat va boylik o'rtasidagi murakkab munosabatlarni chuqur va tizimli tarzda tahlil qiladi. Ushbu turkumga kiruvchi "Gobsek" qissasi boylikning inson ruhiyati va axloqiy qarashlariga ko'rsatadigan ta'sirini eng yorqin ifodalagan asarlardan biri hisoblanadi [2, 955]. Asarda kapitalistik jamiyat sharoitida pulning ustuvor kuchga aylanishi, uning insoniy qadriyatlarni yemirishi hamda axloqiy mezonlarning izdan chiqishi badiiy vositalar orqali yoritiladi.

Sudxo'r Gobsek obrazi pulga mutlaq tobelikning eng keskin ko'rinishini ifodalab, ma'naviy tanazzul ramziga aylanadi. Dervil va Anastazi de Resto kabi qahramonlar taqdiri orqali esa boylikning turli ijtimoiy qatlam vakillariga ko'rsatadigan ta'siri hamda ularning axloqiy tanlovlari ochib beriladi. Mazkur tezisda "Gobsek" asarida boylik va insoniylik o'rtasidagi to'qnashuv, qahramonlar

xarakterining ochilishi, Balzak realizmining badiiy xususiyatlari hamda muallifning ijtimoiy tanqid ruhidagi qarashlari tahlil qilinadi. Tadqiqot asarda ko‘tarilgan masalalarning bugungi kun uchun ham dolzarb ekanini asoslab berishni maqsad qiladi.

“Gobsek” asarining syujeti va g‘oyaviy mazmuni haqida quyidagicha mulohaza qilish mumkin: Asar markazida foizxo‘r, ya’ni sudxo‘r Jan Ester Gobsek obrazi turadi. U hayotda yagona va mutlaq qadriyat sifatida pulni tan oladi. Gobsek hech kimga ishonmaydi, faqat oltin va tangalarni haqiqiy kuch manbai deb biladi. Uning hayot falsafasi quyidagi g‘oya bilan ifodalanadi: “Pul kimning qo‘lida bo‘lsa, kuch ham o‘shaning qo‘lidadir.” Balzak Gobsek obrazi orqali insoniy his-tuyg‘ular boylikka bo‘lgan hirs tomonidan yengib qo‘yilganda, ruhiy halokat muqarrar bo‘lishini ko‘rsatadi [3, 613].

Asarda Gobsek bilan bog‘liq boshqa obrazlar ham muhim ahamiyatga ega. Advokat Dervil hikoyaning rivoyatchisi bo‘lib, voqealar uning nigohi orqali o‘quvchiga xolisona yetkaziladi. Anastazi de Resto esa zodagon oiladan chiqqan ayol bo‘lib, hashamat va dabdabaga o‘chligi sabab moliyaviy va ma’naviy tanazzulga yuz tutadi. Ushbu qahramonlar taqdiri orqali boylikning turli insonlarga har xil ta’sir ko‘rsatishi va ularning axloqiy tanlovlari yorqin ochib beriladi.

Asarning asosiy g‘oyasi shundan iboratki, pul insonga hukmronlik qilsa, u asta-sekin ruhiy qulga aylanadi. Gobsek butun umri davomida boylik orttiradi, biroq na mehr, na baxt, na insoniy yaqinlikka erishadi. Balzak bu orqali o‘z davridagi kapitalistik jamiyatga tanqidiy munosabat bildiradi. Yozuvchi asarda jamiyatning turli qatlamlarini — zodagonlar, advokatlar, savdogarlar va moliyachilarni — realistik tarzda tasvirlaydi. Ular orasida eng sovuqqon, biroq eng qudratlilari boylikni nazorat qiluvchilar ekani alohida ta’kidlanadi.

Shu bois “Gobsek” faqat bir inson taqdiri haqida hikoya qiluvchi asar emas, balki jamiyatdagi ma’naviy muvozanatning buzilishi haqidagi ramziy asardir. Balzakning uslubi realistik va chuqur analitik xarakterga ega. U voqealarni hayotiy detallarga tayangan holda tasvirlaydi: qahramonlarning yuz ifodasi, kiyimi, yashash muhiti va buyumlar joylashuvi ularning ichki dunyosini ochib beradi. Muallif

psixologik tahlilga katta e'tibor qaratadi. Gobsekning sovuqqonligi, aniq hisob-kitobga asoslangan harakatlari, hatto sukutlari ham uning ruhiy olamini ifodalovchi muhim badiiy vosita bo'lib xizmat qiladi.

Hikoyaning Dervil tilidan bayon qilinishi Balzak ijodiga xos bo'lgan "guvoh-hikoyachi" usulini namoyon etadi va voqealarning obyektiv talqin qilinishiga xizmat qiladi. Til jihatidan asar sodda va ravon bo'lsa-da, uning falsafiy mazmuni nihoyatda teran. Boylik markaziy o'rin egallagan dunyo insoniylikdan yiroqlashgan jamiyat timsoli sifatida tasvirlanadi.

"Gobsek" qissasida obrazlar tizimi va boylik-insoniylik to'qnashuvining badiiy ifodasi sifatida asosiy g'oya — boylikning inson ruhiyatiga ko'rsatadigan ta'siri — bir nechta asosiy va yordamchi obrazlar orqali yorqin ochib beriladi. Muallif qahramonlarni bir-biriga qarama-qarshi qo'yish usuli orqali jamiyatda yuzaga kelgan axloqiy tanazzulni ifodalaydi. Gobsek obrazi pulni yagona hayot mezoniga aylantirgan inson sifatida tasvirlanadi [4, 24]. Uning sovuqqonligi, haddan tashqari aniqlikka asoslangan hisob-kitoblarga berilishi va odamlarga nisbatan befarq munosabati boylikka sig'inishning eng keskin ko'rinishini namoyon etadi.

Anastazi de Resto obrazi esa boylikning boshqa bir qirrasini — isrofgarchilik va dabdabaga berilish oqibatida yuzaga keladigan ma'naviy va moddiy tanazzulni ifodalaydi. Uning hashamatli hayot tarziga intilishi, o'z sha'ni va qadriyatlarini himoya qila olmasligi natijasida moliyaviy inqirozga duch kelishi boylikning inson hayotiga ko'rsatadigan salbiy ta'sirini ochiq namoyon etadi. Balzak bu obraz orqali nafs insoniylikni yenggan pallada shaxs o'zligini yo'qotishini ta'kidlaydi.

Dervil esa asarning axloqiy markazi sifatida namoyon bo'ladi. U na boylikka mukkasidan ketgan, na isrofgarchilikka berilgan shaxs. Dervil voqealarni xolisona kuzatadigan, adolatparvar va barqaror iroda sohibi bo'lgan qahramon sifatida tasvirlanadi. Uning nigohi orqali o'quvchi boshqa qahramonlarga baho beradi va jamiyatdagi axloqiy muvozanatning qanchalik buzilganini anglaydi.

Asardagi yordamchi obrazlar — moliyachilar, zodagonlar, advokatlar — kapitalistik tuzumning sovuqqon, manfaatparast va insoniy tuyg'ulardan uzoqlashgan

muhitini yaratishda muhim rol o'ynaydi. Balzak ularning xatti-harakati orqali boylik orttirish yo'lidagi kurash insonlar o'rtasidagi mehr, ishonch va samimiyatni asta-sekin yemirib borayotganini ko'rsatadi.

Umuman olganda, obrazlar tizimi o'zaro qarama-qarshi bo'lgan uch asosiy yo'nalishni ifodalaydi: foydaparastlik (Gobsek), isrofgarchilik (Anastazi de Resto) va insoniy qadriyatlarni saqlab qolish (Dervil). Ushbu qarama-qarshiliklar asarga chuqur psixologik mazmun bag'ishlab, boylik va insoniylik o'rtasidagi keskin ziddiyatni badiiy jihatdan teran ochib beradi [5].

Balzakning "Gobsek" asari nafaqat XIX asr Fransiyasini, balki umuman insoniyatdagi doimiy muammo – pul va axloq o'rtasidagi kurashni yoritadi. Yozuvchi o'z davridagi kapitalizmning kuchayib borayotgan ta'sirini ko'rsatib, insonning moddiy manfaat ortidan ma'naviy qadriyatlarini yo'qotmaslik kerakligini uqtiradi. Gobsek – pulning qulligiga aylangan, ammo o'zini erkin deb hisoblagan inson timsolidir. Asar bugungi kunda ham dolzarb: zamonaviy jamiyatda ham insonlar boylik ortidan quvib, ba'zan insoniylikni unutishmoqda. Balzakning bu ogohlantiruvchi asari o'quvchini har doim bir savol ustida o'ylashga chorlaydi – "Boylik baxt keltiradimi?"

Reference

1. Toshtemirovich A. D. TILSHUNOSLIKDA TOVUSHGA TAQLID (ONOMATOPOETIK) NAZARIYASI VA UNING AHAMIYATI //Hamkor konferensiyalar. – 2025. – T. 1. – №. 14. – C. 781-785.
2. G.Mamarasulova "INGLIZ ROMANTIZM ADABIYOTIDA SHARQQA YAQINLASHUV HODISASI." O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti konferensiyalari (2024): 955-958.
3. Balzac H. de. *Gobsek* / H. de Balzac. — In: *La Comédie humaine*. — Paris: Charles Gosselin, 1830.
4. Pasco A. H. *Nouveau ou Ancien Roman: Open Structures and Balzac's "Gobseck"* // Texas Studies in Literature and Language. — 1978. — Vol. 20, № 1. — P. 15–35.
5. Archive.org. *Gobsek (French edition)* [Elektron resurs]. — N.d. — Kirish rejimi: onlayn.